

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเสมอภาคทางการศึกษาเป็นหนึ่งในนโยบายหลักทางการศึกษาของรัฐมาเป็นเวลานาน โดยรัฐได้พยายามส่งเสริมให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาอย่างน้อยในระดับประถมศึกษา อย่างไรก็ตามความพยายามของรัฐยังไม่ประสบผลสำเร็จ ดังจะเห็นได้ว่ามีเด็กจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการศึกษา สภาพการณ์นี้ก่อให้เกิดปัญหาในด้าน "ความด้อยโอกาสทางการศึกษา" กับเด็กบางกลุ่มคือ¹

1. เด็กที่อยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม
2. เด็กที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารและห่างไกลคมนาคม
3. บุตรผู้ป่วยโรคเรื้อน
4. เด็กที่ได้รับภัยคุกคามจากผู้ก่อการร้าย
5. เด็กชาวเขา

¹ กองการศึกษานិเศษ, เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา (กรมสามัญศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, 2527), หน้า 1-9.

6. เด็กชาวเรือและชาวเล

กลุ่มด้อยโอกาสทางการศึกษาเหล่านี้เป็นกลุ่มที่รัฐไม่สามารถให้บริการทางการศึกษาได้อย่างทั่วถึง และด้วยเหตุที่หลายฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของการได้รับการศึกษาจึงปรากฏว่า ได้มีมูลนิธิ หรือภาคเอกชนต่าง ๆ เข้ามาดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่เด็กบางกลุ่ม เช่น เด็กที่อยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม เด็กชาวเขา หรือเด็กกำพร้า เป็นต้น

ในส่วนของรัฐเองก็ได้พยายามแก้ปัญหาเหล่านี้ด้วย อาทิ การให้การศึกษาสงเคราะห์ ดังจะปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ข้อที่ 39 ที่ว่า ² "การศึกษาสงเคราะห์เป็นการศึกษาที่มุ่งจัดให้แก่บุคคลที่รัฐจำเป็นต้องให้การสงเคราะห์เป็นพิเศษเพื่อมุ่งให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา แก่ผู้ยากไร้ หรือผู้ที่เสียเปรียบทางการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ โดยอาจจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะหรือจัดรวมในโรงเรียนธรรมดาก็ได้ตามความเหมาะสม" นอกจากนี้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 6 ยังได้ระบุวัตถุประสงค์ของการศึกษาระดับประถมศึกษาไว้ ดังนี้³

² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520 (กรุงเทพมหานคร:สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2521), หน้า 9.

³ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530-2534 (กรุงเทพมหานคร:สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2530), หน้า 52.

- " 1. ให้มีการจัดการศึกษาภาคบังคับ (ป.1-ป.6) ให้ทั่วถึงทุกท้องที่ และครอบคลุมเด็กที่ด้อยโอกาสเข้ารับการศึกษาในระดับนี้ ได้แก่ เด็กที่มีปัญหาทางด้าน เศรษฐกิจ ภาษาและวัฒนธรรม ไกลคมนาคม รวมทั้งเด็กพิการ และเด็กที่อยู่ในสภาพที่ควรให้การสงเคราะห์
2. ให้มีความเสมอภาคในการเข้ารับการศึกษาในระดับนี้อย่างมีคุณภาพทัดเทียมกัน โดยเฉพาะการเสริมสร้างคุณภาพของบริการทางการศึกษาในท้องที่ที่เสียเปรียบทางเศรษฐกิจ และสังคม
3. ให้การจัดการประถมศึกษา โดยให้มีคุณภาพสูงขึ้น โดยเฉพาะคุณภาพ การเรียนการสอน การใช้หลักสูตรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสนองต่อ ความจำเป็นของท้องถิ่นอย่างแท้จริง รวมทั้งการเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการบริหาร และการนิเทศการศึกษา "

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) เป็นแผนที่มีมุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ความคิด มีคุณธรรม เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและประเทศชาติ เพื่อให้การพัฒนาการศึกษาสนับสนุนและสอดคล้อง กับการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศ รวมทั้งสามารถจัดปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพคนในสังคมเพื่อพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า และขำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ รัฐได้คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างและการกระจายตัวของประชากร โดยเฉพาะประชากรวัยเรียนเพื่อให้สามารถกระจายบริการการศึกษาแก่ประชาชนวัยเรียนตามระดับการศึกษา และเพื่อความเป็นธรรมมากขึ้น

สำหรับเด็กชาวเรือซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่งของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา มีความด้อยโอกาสอันเนื่องมาจาก เด็กเหล่านี้ต้องอาศัยอยู่ในเรือแทนบ้าน และเรือต้องวิ่งขึ้นล่องตามลำน้ำตลอดเวลา ทำให้เด็กไม่สามารถเข้าโรงเรียนได้เพราะไม่มีบ้านอยู่อาศัยอีกทั้งไม่มี

ผู้เลี้ยงดู เนื่องจากพ่อแม่ต้องล่องเรือเพื่อประกอบอาชีพ สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้เกิดชุมชนเรือในหลายจังหวัด อาทิ นครสวรรค์ ชัยนาท สุพรรณบุรี อ่างทอง อยุธยา สมุทรปราการ⁴

กรุงเทพมหานครซึ่งถึงแม้จะเป็นจังหวัดที่มีความเจริญถึงขีดสุดในหลาย ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นการคมนาคมทางบกหรือทางอากาศก็ตาม แต่การคมนาคมทางน้ำในเรื่องของการขนถ่ายสินค้าต่าง ๆ ก็ยังมีความจำเป็นอยู่มาก เพราะสินค้าต่าง ๆ จะมีจุดขนถ่ายสินค้าส่วนมากที่กรุงเทพฯ⁵ สถิติยานพาหนะทางน้ำประจำปี 2531 กรุงเทพฯ มีเรือต่อไม้บรรทุกสินค้าจำนวน 33 ลำ⁶ แต่ในสภาพความเป็นจริงมิใช่ว่ากรุงเทพฯ จะมีเรือบรรทุกสินค้าจำนวนดังกล่าวเท่านั้น เพราะเรือสินค้าจากหลาย ๆ จังหวัดจะมาขนถ่ายสินค้ามากที่สุดที่กรุงเทพฯ เรือเหล่านี้ก็ได้จอดอยู่ประจำในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งเป็นเวลานาน ๆ แต่จะเข้ามาจอดเพื่อขนถ่ายสินค้าเป็นระยะเวลา สั้น ๆ ⁷ และเนื่องจากการคมนาคมทางน้ำ

⁴สัมภาษณ์ พันตำรวจโท ไชยวัฒน์ อิศระ, หัวหน้ากองตรวจท่ากรมเจ้าท่า กรุงเทพมหานคร, 14 ธันวาคม 2530.

⁵สัมภาษณ์ พิชยา เทศะวิบูล, หัวหน้าหมวดจดทะเบียนเรือกรมเจ้าท่า กรุงเทพมหานคร, 14 ธันวาคม 2532

⁶กองวิชาการกรมเจ้าท่า, ตารางสถิติยานพาหนะทางน้ำ ปี 2531 (กรมเจ้าท่า กรุงเทพมหานคร), หน้า 6.

⁷สัมภาษณ์ พันตำรวจโท ไชยวัฒน์ อิศระ, หัวหน้ากองตรวจท่ากรมเจ้าท่า กรุงเทพมหานคร, 14 ธันวาคม 2530.

ในลำน้ําเจ้าพระยาเขตกรุงเทพ-มหานครนั้นผลกพล่าน ไปด้วยเรือโดยสารมากมาย ดั่งนั้น
ก่อนหรือหลังขนถ่ายสินค้าตามจุดต่าง ๆ เรือต่อไม้เหล่านี้จึงต้องมีการจอดเพื่อพักรอผู้กพวง
หรือจอดรอเรือนำล่อง ในจุดที่ทางกรมเจ้าท่าได้อนุญาตให้ผู้กหลักเสียก่อน สถานที่จอดผู้กหลักนี้
เรียกว่า "ชุมชนเรือ" ชุมชนเรือที่ได้รับการอนุญาตมีเพียงไม่กี่แห่งและในบรรดาชุมชนเรือ
ในกรุงเทพฯ ปรากฏว่าชุมชนเรือวัดสรว้อยทอง เขตดุสิต และชุมชนเรือวัดประสาทบุญญาวาส
เขตดุสิตเป็นชุมชนเรือที่มีความหนาแน่นมากกว่าแห่งอื่น ๆ^๙ นอกจากนี้จากการที่ผู้วิจัย
ได้เข้าไปสำรวจในชุมชนเรือวัดสรว้อยทอง และวัดประสาทบุญญาวาส พบว่าชุมชนเรือ
ทั้งสองแห่งนี้มีเรือจอดชุมนุมกันอยู่แห่งละประมาณ 15-20 ลำ^{๑๐} ชาวเรือเหล่านี้จะมาจาก
หลายจังหวัด และมีการสับเปลี่ยนเรือที่มาจอดเสมอ^{๑๑} ชาวเรือเหล่านี้จะเดินทางขึ้นล่อง
ตลอดเวลา บางครั้งก็เป็นชาวเรือครอบครัวเดิมที่เคยมาจอด บางครั้งก็เป็นชาวเรือที่มาจอด
ใหม่^{๑๒} ลักษณะการเดินทางเร่รอนของชาวเรือเช่นนี้จึงส่งผลกระทบต่อการศึกษาของ
บุตรหลานชาวเรือ^{๑๓} กล่าวคือ ไม้ที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งทำให้ไม่สามารถเข้าศึกษา
ในโรงเรียนได้

^๙สัมภาษณ์ พิศยา เทชะวิบูล, หัวหน้าหมวดจดทะเบียนเรือกรมเจ้าท่า
กรุงเทพมหานคร, วันเดียวกัน

^{๑๐}จากการสำรวจของผู้วิจัย วันที่ 15 และ 19 ธันวาคม 253๐.

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระครูสมุห์ปราโมทย์, เจ้าอาวาสวัดสรว้อยทอง, วันที่ 15 ธันวาคม
253๐.

^{๑๒}สัมภาษณ์ พระครูประสาทโณมคณ, เจ้าอาวาสวัดประสาทบุญญาวาส, วันที่ 19
ธันวาคม 253๐.

^{๑๓}กองการศึกษาพิเศษ, เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา, อ่างแล้ว, หน้า 6.

เด็กชาวเรือเหล่านี้มีด้อยโอกาสทางการศึกษา แต่ทางรัฐก็ได้พยายามขยายโอกาสทางการศึกษาโดย กองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จัดดำเนินการให้เด็กชาวเรือได้มีโอกาสเรียนในรูปแบบการศึกษาแบบทางการโดยการจัดตั้ง "โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย"¹³ หรือที่มีชื่อเรียกโดยทั่วไปว่า "โรงเรียนชาวเรือ" เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2504¹⁴ โรงเรียนแห่งนี้ตั้งอยู่ที่ ตำบลบางกรวย อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นโรงเรียนเพียงแห่งเดียวในประเทศไทยที่รับเด็กชาวเรือเข้าศึกษา และเป็นโรงเรียนประเภทโรงเรียนประจำ ในแต่ละปีจะรับเด็กชาวเรือเข้าศึกษาได้ประมาณ 70 คน¹⁵ แต่จะมีผู้ปกครองนำเด็กมาฝากมากกว่าจำนวนที่รับได้หลายเท่า¹⁶

¹³ หน่วยศึกษานิเทศก์, กองการศึกษาพิเศษ, ศึกษาธิการ, กระทรวง, การศึกษาพิเศษในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2516) หน้า 2.

¹⁴ กองการศึกษาพิเศษ, โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย (กรมสามัญศึกษา : กระทรวงศึกษาธิการ), หน้า 1 (เอกสารสำเนา)

¹⁵ กองการศึกษาพิเศษ, เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา, อ่างแล้ว, หน้า 6.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย ได้กำหนดคุณสมบัติของเด็กที่จะรับเข้าศึกษาดังนี้¹⁷

1. เป็นบุตรชาวเรือที่มีหนังสือรับรองของนายอำเภอหรือนายกเทศมนตรี ว่ามีอาชีพทางเรือ
2. มีอายุครบ 6 ปีเต็ม (วันที่ 30 เมษายน) ของปีที่จะเข้าศึกษา
3. บิดาหรือมารดา มีใบทะเบียนเรือ
4. เป็นผู้มีสุขภาพ สมบูรณ์แข็งแรง มีใบรับรองแพทย์รับรอง

จากการที่โรงเรียนแห่งนี้รับนักเรียนได้เพียงปีละ 70 คนเท่านั้น และยังมีเด็กอีกจำนวนหนึ่งไม่สามารถสมัครเข้าเรียนโรงเรียนนี้ได้ เนื่องจากขาดคุณสมบัติโดยการสมัครเข้าเรียนโรงเรียนแห่งนี้จำเป็นต้องมีใบทะเบียนเรือ ดังระบุในคุณสมบัติข้อ 3 ข้างต้น แต่ผู้ปกครองของชาวเรือบางคนไม่มีใบทะเบียนเรือจึงทำให้เด็กชาวเรือขาดโอกาสในการเข้าเรียนที่โรงเรียนนี้ สภาพการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวเช่นนี้ระบุให้เห็นว่ายังมีเด็กชาวเรืออีกจำนวนมากที่มีสภาพปัญหาในด้านโอกาสทางการศึกษา

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัย จึงสนใจทำการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการทางการศึกษาของบุตรชาวเรือ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดทำการศึกษาที่ชุมชนเรือวัดสร้อยทองและชุมชนเรือวัดประสาธน์บุษยवास เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร เพราะเป็นแหล่งที่มีชาวเรือจากจังหวัดต่าง ๆ มาจอดหนาแน่นกว่าแห่งอื่น ๆ ผู้วิจัยหวังว่าการวิจัยครั้งนี้จะมีส่วนช่วยแก้ปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษาของเด็กชาวเรือ ซึ่งจัดเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งของชาติ

¹⁷ ฝ่ายวิชาการ, โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย, ระเบียบการรับนักเรียน
โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย, หน้า 1. (เอกสารอัดสำเนา).

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทางการศึกษาของเด็กชาวเรือ
2. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการทางการศึกษาของเด็กชาวเรือ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีเกี่ยวกับสภาพ ปัญหาและความต้องการทางการศึกษาของเด็กชาวเรือที่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพรับจ้างขนสินค้าหรือวัสดุต่าง ๆ หรือค้าขายทางเรือ ซึ่งต้องเร่ร่อนไปตามลำน้ำเจ้าพระยาลงตลอดเวลา โดยจะศึกษาเฉพาะชุมชนเรือวัดสร้อยทอง และวัดประสาธน์บุษยวาส เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร เริ่มตั้งแต่ 5 มีนาคม ถึง 12 พฤษภาคม 2531 เป็นระยะเวลา 2 เดือนโดยประมาณ
2. ศึกษาเฉพาะเด็กวัยเรียนซึ่งมีอายุระหว่าง 7 ปี ถึง 14 ปี¹⁸

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁸จากรุวรรณ ไวยเจตน์, การศึกษาภาคบังคับของไทย : พระราชบัญญัติประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2527), หน้า 127.

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาจากชาวเรือที่ผูกหลักที่ชุมชนเรือวัดสร้อยทอง และวัดประสาธน์กุฎยาวาส เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ชาวเรือในชุมชนเรือดังกล่าว มีลักษณะประชากรชาวเรือ ชุมชนละประมาณ 50-60 ลำ ชาวเรือดังกล่าวมีลักษณะอาชีพที่ต้องเดินทางขึ้นล่องตามลำน้ำต่าง ๆ ตลอดเวลา ไม่มีสถานที่จอดเรืออย่างถาวร จะจอดเพียงระยะเวลาประมาณ 2-7 วันเท่านั้น^{1๐} ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเลือกตัวแทนของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sample) โดยกำหนดสถานที่และเวลาในการเก็บข้อมูล^{2๐} ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดสถานที่ในการเก็บข้อมูลที่ชุมชนเรือวัดสร้อยทอง และชุมชนเรือวัดประสาธน์กุฎยาวาส และกำหนดเวลา 2 เดือนโดยประมาณเป็นช่วงเวลาในการเก็บข้อมูล

^{1๐} สัมภาษณ์ สุรินทร์ มากวงศ์ และชาวเรืออื่น ๆ ซึ่งจอดที่ชุมชนเรือวัดสร้อยทอง วันที่ 23 มกราคม 2531.

^{2๐} บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธ์, ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, 2527), หน้า 70.

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

เครื่องมือชุดที่ 1 ได้แก่แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ใช้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการทางการศึกษาทั้งในและนอกโรงเรียนของชาวเรือที่ชุมชนเรือวัดสลว้อยทอง และวัดประสาธน์ภูญาวาสที่มีต่อบุตรของตน โดยการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็กชาวเรือในชุมชนเรือทั้งสองแห่งดังกล่าว โดยแยกแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 สัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพทางการศึกษาของเด็กชาวเรือ

ตอนที่ 3 สัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาทางการศึกษาของเด็กชาวเรือ

ตอนที่ 4 สัมภาษณ์เกี่ยวกับความต้องการทางการศึกษาของเด็กชาวเรือ

เครื่องมือชุดที่ 2 ได้แก่ แบบสังเกต ใช้ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของชุมชนเรือ การประกอบอาชีพ สังคม ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และปัญหาของชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการบันทึกภาพถ่ายประกอบการสังเกต เพื่อรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตประจำวัน และสภาพแวดล้อมในชุมชนเรือ เพื่อให้ได้รายละเอียดของประชากรสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัย ได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยศึกษาและปรับปรุงจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ส่วนการแก้ไขปรับปรุงเครื่องมือดังกล่าว ผู้วิจัยจะได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 4 ท่าน ตรวจสอบแก้ไข และให้ข้อเสนอแนะทั้งด้านความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และสำนวนภาษาที่ใช้ ผู้ทรงคุณวุฒิ 4 ท่านคือ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รัตนา ตุงคสวัสดิ์ อาจารย์คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวรรณ เลขะวณิช อาจารย์คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พฤกษ์ ศิริบรรณพิทักษ์ อาจารย์คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. อาจารย์วิไลษฐ กิตติผดุง นักวิชาการศึกษา 6 กองศึกษาพิเศษ
กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ผู้วิจัย ได้นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับผู้ปกครองชาวเรือที่มีใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 25 ราย ที่ชุมชนเรือวัดคิณีนาถ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร หลังจากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขเป็นฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนเรือทั้งสองแห่งด้วยตนเอง โดยการสัมภาษณ์ สังเกต และการบันทึกภาพถ่ายชุมชนเรือในช่วงระหว่าง 5 มีนาคม ถึง 12 พฤษภาคม 2531 เป็นเวลา 2 เดือนโดยประมาณ

4. การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

4.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ตามลักษณะของคำตอบคือ

- ลักษณะคำตอบแบบกำหนดคำตอบให้เลือก วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ของแต่ละตัวเลือกในข้อคำถามแล้วหาค่าร้อยละ และนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

- ลักษณะคำตอบแบบเติมคำในช่องว่าง วิเคราะห์โดยแจกแจงความถี่ของแต่ละข้อคำถามลงในแต่ละกลุ่มที่จัดไว้แล้วหาค่าร้อยละ และนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

4.2 ข้อมูลจากการสังเกต และการบันทึกภาพถ่าย ผู้วิจัยนำเสนอในรูปการบรรยาย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ชาวเรือ หมายถึง บุคคลที่เร่ร่อนประกอบอาชีพบนเรือต่อไม้ชั้นล่องตามลำน้ำที่สำคัญต่าง ๆ ในภาคกลาง ในที่นี้หมายถึง ชาวเรือที่มาจอดรอขนถ่ายสินค้าหรือค้าขาย

ที่กรุงเทพมหานคร บริเวณชุมชนเรือวัดสร้อยทอง และวัดประสาธน์บุญญาวาส เขตดุสิต

เด็กชาวเรือ หมายถึง เด็กที่มีบิดามารดาประกอบอาชีพทางเรือ ได้แก่ การรับจ้างขนสินค้า หรือวัสดุต่าง ๆ หรือค้าขายทางเรือ ซึ่งจะเดินทางขึ้นล่อง ในหลาย ๆ จังหวัด ที่มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน ในที่นี้หมายถึง บุตรของชาวเรือในชุมชนเรือวัดสร้อยทอง และวัดประสาธน์บุญญาวาส ซึ่งมีอายุระหว่าง 7 ปี ถึง 14 ปี²¹

สภาพ หมายถึง ลักษณะการศึกษาทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนที่เด็กชาวเรือ ได้รับจากสถาบันทางสังคมต่าง ๆ

ปัญหา หมายถึง อุปสรรคที่มีต่อการศึกษาทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนของเด็กชาวเรือ

ความต้องการ หมายถึง สภาพที่ชาวเรือประสงค์จะให้ เป็นไปในอนาคตเกี่ยวกับการศึกษา ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนของเด็กชาวเรือ

การศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนามนุษย์ หรือชีวิตของมนุษย์ให้มีความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ อันเป็นองค์ประกอบของมนุษย์²² ในที่นี้หมายถึง การศึกษาในโรงเรียนระดับประถมศึกษา

²¹ กองการศึกษาพิเศษ, การรับเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย (กรมสามัญศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ), หน้า 2 (เอกสารอัดสำเนา)

²² รัตนา ตุงคสวัสดิ์, พื้นฐานการศึกษาทางสังคม (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.) หน้า 32.

การศึกษาในโรงเรียน หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นแบบทางการ โดยมีสถาบันทางการศึกษาเช่น โรงเรียน เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงาน มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างพลเมืองให้มีคุณลักษณะ ความรู้ ความสามารถ ตามที่วางไว้ มีระเบียบกฎเกณฑ์ การเข้าออก การไปเรียน ระยะเวลาเรียน การวัดผลประเมินผล²⁰

การศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งบุคคลจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับทัศนคติ ค่านิยม ทักษะ และความรู้ จากสถาบันต่าง ๆ ในสังคม

ข้อตกลงเบื้องต้น

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองชาวเรือ ถือเป็นข้อมูล เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการทางการศึกษาของเด็กชาวเรือ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการทางการศึกษาของเด็กชาวเรือ ซึ่งเป็นกลุ่มด้อยโอกาสทางการศึกษากลุ่มหนึ่ง ข้อมูลนี้จะเป็นประโยชน์ให้กองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่น ๆ ในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้

²⁰ สิทธี ธาดานิติ, การศึกษากับสังคม (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2524), หน้า 24.

2. ได้ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางแก้ปัญหา และดำเนินการเพื่อสนองความต้องการทางการศึกษาของชาวเรือ
3. ได้ข้อมูลและเอกสารซึ่งเป็นแนวทางในการศึกษาสำหรับผู้ที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย